

ПРИЧЕ ЗА ОДРАСТАЊЕ

Издавачка задруга „Слога“

Нови Сад

Издавачка задруга „Слога“ Нови Сад

Година издања: 2018.

Тираж: 2000 примерака

НЕПРОФИТНО ИЗДАЊЕ

www.izsloga.org

Размишљање доводи човека до знања. Он може да гледа, слуша, чита и учи што год и колико год му је воља, но никада неће знати ништа сем онога о чему је промислио, и шта је мишљу учинио својином свога ума. Је ли онда превише ако кажем да човек једино размишљањем заиста постаје човек?

Јохан Хајнрих Песталоци

Колико је човеку потребно земље

Лав Николајевич Толстој, 1886.

I

Жена једног градског трговца дође на село у посету својој сестри удатој за паора. Док су две сестре испијале чај, старија се стаде хвалити предностима градског живота. Говорила је о томе колико њена породица лагодно живи: о финој одећи коју носе њена деца, о храни, пићу и разним врстама забаве, попут одласка у позориште или пак на корзо у шетњу. Млађа сестра би помало увређена, те стаде бранити живот сељака, критикујући онај трговачки, о ком је њена сестра малочас говорила:

„Не бих мењала свој начин живота за твој. Ми можда тешко живимо, али за нас зато нема стрепње. Могло би се рећи да ви живите боље од нас, но иако врло често зарађујете више него што вам је потребно, сасвим је могуће да ћете изгубити све што имате. Знаш изреку: *Ко високо лети, ниско пада*. Често бива да људи који су једног дана богати већ наредног просе за хлеб. Наш пут је сигурнији. Иако живот сељака није изобиљан, он је дуг. Можда се никада нећемо обогатити, али ћемо увек имати шта да једемо.“

Тад старија сестра поче заједљиво:

„Довољно? Наравно, али ако вам је мило да делите са прасићима и теоцима. Шта ти знаш о префињености и лепом понашању?! Колико

год твој добри човек рмбао, умрећете баш као што и сада живите - на ђубришту, а тако ће и ваша деца.“

„Па шта зато?“, одврати млађа, „Наравно да је наш рад тежак и груб, но он је и сигуран. Поред тога, ником не морамо да се клањамо. А ви сте у вашем граду окружени искушењима. Данас је можда све у реду, но већ сутра Зли може довести твог мужа у искушење картама, вином или женама, и све ће отићи у пропаст. Зар се такве ствари не догађају довољно често?“

Пахом, газда куће, је лежао на фуруни и слушао чаврљање жена.

„То је заиста тачно“, помисли он, „Како смо од рођења заузети обрађивањем Мајке Земље, ми сељаци немамо времена да допустимо каквој глупости да окупира наше мисли. Једина наша брига је мањак земље. Да је мени много земље, не бих се бојао ни самог Врага.“

Жене испише чај и након краћег разговора о одећи и распремања посуђа легосе да спавају. Но, Ђаво је седео иза фуруне и чуо све што је речено. Био је задовољан што је сељанка навела свог мужа на хвалисање, те што је он рекао да се не би плашио ни самог Врага када би имао довољно земље.

„Добро“, помисли Ђаво, „Имаћемо надметање. Ја ћу теби дати довољно земље, и уз помоћ ње, довешћу те под своју власт.“

II

Надомак села живела је једна госпођа, мања земљопоседница, са имањем од око двесто ланаца. Одувек је била у добрим односима са сељацима, све док за управитеља имања није ангажовала једног старог војника који је почео да мучи људе разним новчаним казнама. Колико год да је Пахом водио рачуна, изнова и изнова би се догађало да његов коњ уђе у госпођину зоб, да његова крава залута у њену башту, или пак да се његова телад нађу на њеним ливадама, и увек је морао да плати казну. Платио би, потискујући осећај неправде, а када би се вратио кући, искалио би свој бес на породици. Током читавог лета, имао је много мука са тим управитељем, па му је чак било драго када се о зими стока поново нашла у шталама. Иако је морао да је храни сеном, барем је био ослобођен неизвесности.

На зиму су почеле да круже приче о томе да госпођа намерава да прода земљу, те да се крчмар из главне улице интересује за њу. Сељаке је та вест знатно узбудила.

„Ако крчмар ступи у посед те земље, мучиће нас казнама горим од оних које је наметнуо госпођин управитељ“, помислили су. „Ми сви зависимо од тог имања.“

Сељаци одоше у посету госпођи, у име задруге, са молбом да не прода земљу крчмару, и понудише јој бољу цену за њу, те она пристаде. Тако су сељаци покушали да организују куповину читавог имања од стране задруге, како би сви равноправно могли да користе земљу. Два пута су се састајали да би се договорили око детаља, но договора није било. Зли је унео раздор међу сељаке и они непросто нису могли да се договоре, те су одлучили да земљу купују сваки понаособ, према својим потребама и могућностима. Госпођа је пристала и на овај предлог, баш као и на претходни. Када је чуо да његов комшија купује 30 ланаца, уз пристанак госпође да пола цене прими одмах, а другу половину тек након годину дана, код Пахома се пробудила завист.

„Види ти то“, помисли он, „Сва земља је на продају, а ја да не добијем ништа? И други купују, па морамо и ми.“, рече он обраћајући се жени, „Бар десет ланаца. Живот постаје неподношљив. Управитељ нас напросто слама својим казнама.“

Њих двоје стадоше удружено мислити о томе како да изведу куповину. Имали су стотину рубљи уштеђевине, продали су ждрепца и половину пчела, а једног од синова су дали у надничаре, узевши његову зараду унапред, док су остатак позајмили од рођака, те су коначно скупили половину потребног износа. Пахом је изабрао салаш са неких 25 ланаца

земље, делом под шумом, и отишао код госпође да се погађа за њега. Договор је постигнут, руковали су се, и он јој је исплатио капару, након чега су отишли у град да потпишу уговор. Исплатио јој је половину уговорене цене на лицу места, а за остатак се обавезао да ће га исплатити у року од две године. Тако је Пахом дошао до споствене земље. По-зајмио је семе и посејао га на њој. Жетва је била добра и за годину дана је успео да исплати дугове, како госпођи, тако и рођаку. Постао је земљопоседник. Орао је и сејао своју земљу, сушио сено од сопствене траве, секао своју шуму, а стока је одлазила на испашу на његов пашњак. Када би ишао да оре своје њиве, да гледа како његов кукуруз расте, или пак да обиђе своје ливаде, срце би му се испунило радошћу. Трава која је на њима расла и цвеће које је на њима цветало су му се чинили другачијим од било чега што је расло другде. Раније, када би пролазио поред те земље, чинила му се попут било које друге, но сада му је изгледала сасвим јединствено.

III

Пахом је добро стајао, и све би било како треба, само да му комшије нису прелазиле преко њива и усева. Он их је најљубазније молио да то не чине, но они нису престајали. Задружни чобани би дозволили да сеоске краве залутају у његове ливаде, а коњи са ноћне испаше би се нашли у

његовом кукурузу. Пахом би их терао изнова и изнова, и опраштао би њиховим власницима. Дуго се суздржавао од гоњења било кога, међутим, у једном тренутку је изгубио стрпљење и обратио се окружном суду. Знао је да је сељачка жудња за земљом, а не некаква зла намера била узрок проблема, но помислио је:

„Ако и даље будем окретао главу, уништиће ми све што имам. Морају се научити памети.“

И тужио их је. Једном, па после поново. Неколико сељака је кажњено, и временом су комшије због тога почеле да Пахома сматрају намћором, те су каткад стоку пуштали на његову земљу и са намером. Један од сељака је чак у току ноћи отишао у Паховому шуму и посекао пет младих липа да би им скинуо кору. Када је Пахом пролазио кроз шуму наредног дана, приметио је нешто бело. Пришао је ближе и видео огољене трупце како леже на земљи покрај пањева који су означавали места на којима је некада расло дрвеће. Побеснео је.

„Да је посекао једну овде, а другу тамо, било би већ довољно страшно“, помислио је, „но деран је почистио читав комад шуме. Кад бих само знао ко је, показао бих ја њему!“

Упорно је мислио о томе ко би то могао бити, и најзад му је синило: „Ма мора да је Симон. Нико други то не би урадио.“ Упутио се ка Симоновом имању да осмотри, али није нашао ништа, већ је само доспео у свађу. Ипак, након тога је његово уверење да је заиста Симон то учинио

постало још јаче. Поднео је тужбу и Симон је позван на суд. Поступак је вођен двапут, но Симон је на крају ослобођен услед недостатка доказа. У Пахому је бес додатно порастао и најзад се ослободио на судијама:

„Дозвољавате да вас ловови поткупе!“, рече он.
„Да сте поштени људи, не бисте допустили да
ловов остане на слободи!“

Тако је Пахом доспео у заваду и са судијама и са комшијама. Почеле су да се јављају претње паљењем његовог салаша. Иако је имао више земље, Пахомов положај у заједници био је гори него раније. Отприлике у то време, прочуо се глас да се многи селе у нове крајеве.

„Нема потребе да напуштам своју земљу“, помисли Пахом. „Можда ће неки други временом напустити село, те ће оставити више места за нас који остајемо. Узећу нешто од те земље за себе и проширити посед. Тада ћу моћи лакше да живим. Сада сам још увек превише скучен да бих живео комотно.“

Једног дана, Пахом је седео код куће када је наишао сељак, путник. Дозволили су му да преспава и дали му вечеру. Пахом се са њим стаде разговарати те га упита одакле долази. Странац рече да долази иза Волге, где је радио. Речи су се низале једна за другом и тако је Пахом сазнао да се многи људи тамо насељавају. Странац му је испричао како су и неки људи из његовог села то учинили. Ступили су у задругу и добили 20 ланаца земље по члану домаћинства.

Земља је била толико добра да је раж на њој достигала висину коња, и то са таквом густином да би пет откоса српом било довољно да сачини сноп. Један сељак је, према његовим речима, отишао без ичега сем сопствених прстију, а сада је већ имао шест коња и две краве. Пахомово срце је устрептало од узбуђења.

„Зашто бих патио у овој малој рупи, кад је другде могуће живети тако добро? Продаћу своју земљу и салаш и са тим новцем отпочети нови живот. На овом скученом месту стално се се јављају проблеми. Но, морам прво отићи тамо и сам се уверити у истинитост приче.“

Док се лето приближавало, спремао се, и најзад пошао на пут. Пловио је паробродом низ Волгу до Самаре, а затим је прешао пешке још неких 300 миља, пре но што је стигао на одредиште. Било је тачно како је странац описао. Сељаци су имали земље на одмет - сваки човек би добио 20 ланаца задружне земље, а ко год је имао новца, могао је поред тога да купи колико год је желео добре, одморне земље, по цени од једне рубље и 30 копјејки по ланцу. Пошто је сазнао све што је желео, Пахом се у јесен вратио кући и почео да распорадаје имање. Продао је земљу уз зараду, продао је и салаш и стоку, и исписао се из задруге. Чекао је до пролећа а онда је са породицом пошао пут новог дома.

IV

Чим су Пахом и његова породица стигли на своје ново пребивалиште, он се пријавио за чланство у задрузи у великом селу. Од старешина је добио потребна документа. Пет подела задружне земље је дато њему и његовим синовима, што је скупа било 100 ланаца (додуше не у комаду), као и право на коришћење задружног пашњака. Пахом је саградио неопходне зграде и купио стоку. Само задружне земље је имао три пута више него раније, а то је још била земља погодна за сетву кукуруза. Све у свему, стајао је десет пута боље. Обрадиве земље и пашњака је имао у изобиљу, и могао је да гаји стоке колико је желео.

У почетку, услед вреве око градње и смештања, Пахом је био задовољан, но када се полако привикао, почео је да верује да чак ни ту нема довољно земље. Прве године је сејао пшеницу на задружној земљи и имао је добре приносе. Желео је да настави да сеје пшеницу, али није имао довољно земље за то. Оно што је већ сејао није могао да сеје поново, јер је у тим крајевима пшеницу било могуће сејати искључиво на први пут узораној ливади, или на парлогу. Сејали би је једном до двапут, а онда би њиву пустили да се опет запарложи. Много људи је желело такву земљу, које није било довољно за све, те су свађе биле честе. Они бољестојећи су је желели зарад узгоја пшенице, док су је сиромашни желели како би могли да је издају у закуп, не би ли скупили довољно новца за плаћање пореза. Пахом је желео да сеје пшеницу, те је узео још земље у закуп, на годину. Посејао је густо и имао добар принос, но њиве су

биле веома удаљене од села, због чега је морао да вуче пше-
ницу више од десет миља. Након неког времена, схватио је
да су неки од сељака живели на салашима и постајали све
богатији.

„Ако бих купио нешто земље на вечито и са-
градио салаш, то би била сасвим друга прича“,
помислио је „Тада би све било лепо блиско.“

Мисао о куповини земље му није давала мира. Наставио је
са истим приступом наредне три године. Закупио би земљу,
посејао жито, и од приноса који су били добри остављао
новац са стране. Могао је и даље да живи пристојно, но
потреба за узимањем туђе земље у закуп, и сва преговарања
и погађања која су уз њу ишла, почели су да га замарају.
Кад год би неко објавио намеру да изда добру земљу, сељаци
би похрлили и сва би била узета истог трена, те би они
без жустре нарави остајали празних руку. Треће године су
Пахом и један трговац заједно закупили пашњак од неких
сељака и узорали га, да би касније дошло до спора. Сељаци
су отишли на суд и добили случај, чиме је Паховин труд
остао залудан. „Да је то била моја земља“, помисли Пахом,
„био бих независан и до ових неприлика не би дошло.“

Тако је Пахом почео да тражи земљу коју би могао да
купи. Наишао је на сељака који је купио 1000 ланаца, али
је запавши у недаће био спреман да земљу повољно прода.
Пахом се ценкао и погађао, да би најзад постигао цену од
1500 рубљи, делом у готовом, а делом касније. Остало је
само да озваниче нагодбу када је путник, трговац наишао
код Пахома да нахрани коња. Попили су чај и поразгова-
рали. Трговац рече да се баш враћа из беома удаљене земље

Башкира, где је купио 10000 ланаца земље за 1000 рубљи. Пахом се заинтересоваше, те му трговац објасни:

„Све што је потребно учинити је спријатељити се са старешинама. Ја сам им поклонио одеће и тепиха у вредности од око 100 рубљи, поред тога кутију чаја, и вина онима који су га пили, и добио сам земљу по цени нешто мањој од десет копјејки за ланац.“

Затим извади тапије на којима је писало: „Земља лежи близу реке и у читавом крају никада није орана.“ Пахом на то постави још питања, а трговац му одговори:

„Тамо има више земље но што би човек могао прећи за годину дана хода, и сва припада Башкирима. Они су попут оваца, те је земљу могуће добити готово за царе.“

„Ето“, помисли Пахом, „зашто бих за својих 1000 рубљи купио само 1000 ланаца, и још се при том задужио, када бих тамо могао да добијем преко десет пута више?“

V

Пахом се распитао како да дође до тог места, и чим је трговац отишао, и сам се спремио да пође на пут. Поверио је жени бригу о имању и пошао са својим слугом. Успут су у једном граду купили кутију чаја, нешто вина и остале поклоне, следећи трговчеве савете. Ишли су и ишли, све док нису прешли више од 300 миља, и седмог дана стигли до места где су Башкири подигли своје шаторе. Ти људи су живели у степи, близу реке, под филцаним шаторима. Нису обрађивали земљу, нити су јели хлеб. Стока и коњи су им пасли у степи. Пастуве су држали иза шатора где би им доводили кобиле два пута дневно. Кобиле су музли и од њиховог млека правили кумис. То су чиниле жене које су такође подливале сир. Што се мушкараца тиче, испијање чаја и кумиса, уживање у јагњетини и свирање фруле било је све што их је занимало. Сви су били здрави и весели, и током читавог лета им није падало на памет да било шта раде. Били су прилично необразовани и нису говорили руски, али им природа није била рђава. Чим су угледали Пахома, изашли су из својих шатора и окупили се око новог госта. Нашли су преводиоца и Пахом им је саопштио да је дошао због земље. Башкирима је наизглед било веома драго због тога. Одвели су Пахома у један од бољих шатора, сместили га на некакве јастуке поређане по тепиху, те сели око њега. Дали су му чаја и кумиса, и због њега заклали јагње. Пахом је скинуо поклоне са таљига и поделио их Башкирима који су били одушевљени. Настао је жамор међу њима, а затим су се обратили преводиоцу.

„Желе да ти саопштим“, рече он, „да им се допадаш и да је код нас обичај де учинимо све што је у нашој моћи да гост буде задовољан, као и да му се одужимо на поклонима. Ти си нас даривао, па нам сад реци која ти се од наших ствари највише допада, како бисмо и ми тебе могли даривати.“

„Оно што ми се код вас највише допада“, одговори Пахом, „је ваша земља. Наша је пренасељена и уморна, али ви имате много земље, и то добре. Никада пре такву нисам видео.“

Након што је преводилац превео, Башкири су поново почели да разговарају. Пахом није разумео о чему говоре, но видео је да су знатно узбуђени и да вичу и смеју се. Недуго затим, наступила је тишина и поново се обратио преводилац:

„Желе да ти саопштим да ће ти у замену за твоје поклоне радо дати колико год земље желиш. Потребно је само да покажеш прстом и твоја је.“

Башкири су поново почели да разговарају и убрзо је наступила свађа. Пахом је упитао око чега се свађају, и преводилац му је објаснио да неки од њих сматрају да је неопходно да питају старешину за мишљење, те да не смеју да доносе било какве одлуке у његовом одсуству, док је став других да за тим нема потребе.

VI

Док су се Башкири расправљали, појавио се човек са великом капом од лисичијег крзна. Сви су се одједном стишали и устали. Преводаца рече: „Ово је наш старешина.“ Пахом одмах зграби најфинију одећу и два килограма чаја те их понуди старешини. Старешина то прихвати, те седе на почасно место. Башкири одмах почеше нешто да му говоре. Старешина их је неко време слушао да би потом начинио покрет главом, указавши им да је време да ућуте, па се лично обратио Пахому на руском:

„Па добро. Нека тако буде. Изабери који год комад земље иштеш. Ми је имамо на претек.“

„Како могу узети колико год ми је драго?“, помисли Пахом, „Потребне су ми тапије да бих био сигуран, јер у супротном могу рећи *Твоја је*, а затим је поново узети натраг.“

„Захвалан сам на Вашој љубазности“, рече он наглас. „Ви имате много земље, а ја бих желео тек један њен мали део, но морао бих да будем сигуран који је то део мој. Зар га није могуће премерити и преписати на мене? Живот и смрт, у Божјим су рукама. Ви добри људи ми земљу сада дајете, но Ваша ће је деца можда тражити натраг.“

„Сасвим си у праву“, рече старешина. „Препи-
саћемо ти је.“

„Чуо сам да је један трговац био овде“, настави
Пахом, „и да сте и њему дали мало земље, и
зарад тога потписали уговор. Волео бих да и
мени учините исто.“

„Да“, одговори старешина, „то је могуће врло
лако извести. Ми имамо писара, а касније ћемо
отићи у град да уговор прописно оверимо.“

„А које ће бити цена?“, упита Пахом.

„Наша је цена увек иста - 1000 рубљи по дану.“

Пахом није разумео.

„По дану? Каква ли је то мера? Колико би то
ланаца било?“

„Не знамо како то да прерачунамо“, рече старе-
шина. „Продајемо земљу по дану. Колико год
да окружиш пешке за дан, биће твоје, а цена је
1000 рубљи.“

Пахом је био изненађен.

„Али за дан се може окружити велики комад
земље“, рече он.

Старешина поче да се смеје.

„Сва ће бити твоја!“, рече он, „Но, постоји један услов. Ако се истог дана не вратиш на место са ког си пошао, губиш новац.“

„Али како ћу обележити пут којим сам ишао?“, упита Пахом.

„Не брини, ми ћемо те пратити до било код места које изабереш и остати тамо. Мораш почети одатле и понети ашов са собом. Где год ти се учини да је потребно, ти обележи земљу. На сваком скретању, ископај рупу и набацај земљу око ње, а ми ћемо после поћи са плугом и начинити бразду од рупе до рупе. Можеш направити колико год велик круг желиш, но пре него што сунце зађе, мораш се вратити на место са којег си пошао. Сва земља коју окружиш ће бити твоја.“

Пахом је био одушевљен. Одлучили су да пођу рано изјутра. Још су мало попричали, попили нешто кумиса, појели нешто јагњетине, испили чај, и већ је наступила ноћ. Дали су Пахому кревет са пернатим душеком, а затим је свако отишао свом шатору, уз обећање да ће се рано зором окупити и одјахати на договорено место.

VII

Пахом је легао на пернати душек но није могаода заспи.
Морила га је мисао о земљи.

„О како ћу велики комад земље да окружим!
Лако могу да пређем 35 миља за дан. Дани су
дуги у ово доба године. А колико само земље
може стати у круг од 35 миља! Продаћу лошију
земљу, или је дати у закуп сељацима, а најбољу
ћу узети да је сам обрађујем. Купићу два пара
волова и унајмити још два радника. Око 120
ланаца ће бити оранице, а на остатку ћу водити
стоку на испашу.“

Током већег дела ноћи, Пахом није ока склопио, и готово
тек пред јутро је запао у дремеж. Тек што је затворио очи,
јавио му се сан.

Сањао је да лежи у истом том шатору и да од споља чује
некакав грохот. Изашао је да види шта се дешава и видео
башкирског старешину како седи подбочен покрај шатора
и гласно се смеје. Приближивши се старешини, Пахом га
упита: „Чему се толико смејеш?“ Но, схватио је да то више
није старешина већ трговац који је стао у његовој кући и
испричао му причу о овој земљи. Тек што је Пахом заустео
да га упита да ли је већ дуго ту, трговац се претворио у
сељака који је давно са Волге дошао пред врата Пахомовог
старог дома. Затим се сељак претворио у самог Ђавола,

са копитима и роговима, који је седео и смејао се призору босоног човека који је лежао на земљи обучен само у панталоне и кошуљу. Даље у сну, Пахом се приближио да би боље осмотрио о каквом је човеку реч, када је схватио да је човек заправо мртав, и да то није ни мање ни више него он сам. Пробудио се ужаснут. „О чему све човек неће сањати“, помислио је. Када се осврнуо око себе, кроз отворена врата је видео да зора већ свиће. „Време је да их пробудим“, помислио је, „Требало би већ да кренемо.“ Устао је, пробудио свог слугу (који је спавао на таљигама), наредио му да упрегне коње, а затим отишао да пробуди Башкире. „Време је да пођемо у степу ради премера земље“, рече он. Башкири су устали и окупили се, а затим је дошао и старешина. Почели су поново да испијају кумис, а Пахома су понудили чајем, но он није желео даље да чека. „Ако ћемо ићи, пођимо. Крајње је време.“

VIII

Башкири су се спремили и кренули. Неки су јахали, а други ишли на таљигама. Пахом је ишао на својим малим таљигама, у пратњи слуге и носећи ашов. Када су стигли на обод степе, рујна зора је сванула. Успели су се на узвишење (које су Башкири називали Шикханом) те се сјавивши с коња и сишавши с таљига окупили око једне тачке. Старешина је пришао Пахоми и испружио руку према равници.

„Гледај“, рече он, „све ово, докле год поглед сеже је наше. Можеш узети који год део же-лиш.“

Пахому се очи зацаклише. Земља никада није орана, равна као длан, црна попут чађи, а на њој су расле разне врсте траве, до груди високе. Старешина је скинуо своју капу од лисичјег крзна и спустио је на земљу.

„Ово ће бити знак. Почни одавде и овде се врати. Сва земља коју окружиш ће бити твоја.“

Пахом је узео новац и спустио га на капу. Затим је скинуо капут, оставши у прслуку. Притегао је појас испод стомака, за њега заденуо чутурицу, а врећу с комадом хлеба гурнуо под прслук. Навукао је чизме, узео од слуге ашов и спремио се да пође. Неколико тренутака је стајао размишљајући у ком правцу да крене. Све је било примамљиво. Најзад се одлучио: „Није битно. Ићи ћу према излазећем сунцу.“ Окренуо се ка истоку, протеглио и сачекао да се сунце појави изнад хоризонта. „Не смем губити време“, помислио је, „а и лакше је ићи док је још хладовина.“ Тек што су се зраци сунца промолили на хоризонту, Пахом се, носећи ашов на рамену, запутио у степену.

Кренуо је ни споро ни брзо. Након око 1000 метара, ископао је рупу и покрај ње набацао земљу, не би ли је учинио видљивом из далека. Потом је наставио даље. Пошто се разгибао, убрзао је корак. После неког времена је ископао још једну рупу. Окренуо се ка узвишењу које је још увек било јасно видљиво, као и људи на њему, а нарочито сунцем

обасјани метални обручи на точковима таљига. Грубом оценом је закључио да је прешао око три миље. Постајало је све топлије. Скинуо је прслук и пребацио га преко рамена, а затим наставио даље. Постало је већ веома топло. Подигао је поглед ка сунцу и схватио да је дошло време за доручак.

„Прва смена је готова, но дан их има четири, а и сувише је рано за скретање. Само ћу изути чизме“, рече он себи у браду.

Сео је и скинуо чизме, заденуо их за појас, а затим наставио даље. Хођање је постајало лакше.

„Још три миље ћу ићи право, а затим ћу скренути лево“, помислио је. „Комад је тако добар да би га било штета изоставити. Што човек даље иде, земља се чини све бољом.“

Још неко време је наставио право, а када се окренуо, узвишење је било једва видљиво, а људи на њему ситни попут мрава. Само је још светлуцање обруча на точковима било јасно.

„О“, помисли Пахом, „доста сам ишао у овом правцу, време је да скренем. Поред тога, прилично се знојим и веома сам жедан.“

Зауставио се, ископао повећу рупу, а земљу набацао око ње. Ослободио је чутурицу и попио мало воде, а затим скренуо оштро лево. Ишао је и ишао. Трава је била висока, а ваздух узаврео. „Добро“, помисли он, „Морам стати да се

одморим.“Сео је и појео нешто хлеба и попио мало воде, но није се усудио да легне, плашећи се да не заспи. Поседео је још мало, а затим продужио даље. Испрва је ходао лако, јер му је храна дала снаге, но врућина је била неподношљива и спавало му се. Ипак је наставио, уз мисао: „Шта је сат патње за читав век живота?“Ходао је дуго и у овом правцу, и тек што је одлучио да поново скрене лево, видео је влажну дољу. „Била би штета ово изоставити“, помислио је, „Лан би ту добро успевао.“Прошао је до друге стране доље и ту ископао рупу, пре него што је најзад скренуо.

Окренуо се ка узвишењу. Од топлоте је ваздух треперео, и кроз измаглицу је једва било могуће разазнати људе у даљини. „О“, помисли Пахом, „Начинио сам ивицу исувише дугом. Следећу морам да скратим.“Наставио је трећом ивицом пруживши корак. Погледао је ка сунцу. Већ је било готово на пола пута до хоризонта, а он једва да је прешао две миље од треће стране квадрата. До циља му је фалило још десет миља.

„Не“, помисли, „иако ће ми земља бити у шпицу, морам поћи равно натраг. У супротном бих могао да одем исувише далеко, а већ сада имам подоста земље.“

Пахом стога на брзину ископа рупу и крене право ка узвишењу.

IX

Даље је већ ишао тешко. Изморила га је топлота, боса стопала су му била исечена и изубијана, а ноге су полако почеле да га издају. Вапео је за одмором, но то није било могуће ако је и даље желео да се врати пре мрака. Сунце не чека ниједног човека и спуштало се све ниже и ниже.

„О забога“, помисли Пахом, „да се само нисам залетео грабећи за што већим! Шта ће бити ако окасним?“

Погледао је ка брду а затим у сунце. Још је био далеко од циља, а сунце је већ готово зашло. Ходао је и ходао. Био је то мукотрпан ход, но газио је све брже и брже. Напињао се али је ипак био далеко од одредишта. Наједном је почео да трчи, бацивши капут, чизме, чутуру и капу. Понео је само ашов којим се подупирао.

„Шта да радим? Грабио сам превише и упропастио читаву ствар. Нећу стићи пре заласка сунца.“

Тај га је страх оставио још више без даха. Трчао је даље, осушених уста, док су му се кошуља и панталоне натопљене знојем лепиле за тело. Плућа су му се напињала попут ковачког меха, срце му је лупало као чекић о наковањ, а ноге су му отказивале послушност као да нису његове. Закупио га је страх од смрти услед премора. Иако се плашио смрти,

није могао да се заустави. „Након што сам трчао оволико, сматраће ме будалом ако сада станем“, помислио је. Трчао је и трчао, и стигао је сасвим близу - толико близу да је могао да чује вику и покличе Башкира. Њихови узвици су га подстакли да трчи још брже. Сунце је било близу заласка, и окружено маглом је изгледало велико и црвено попут крви. „Сада, баш сада се спрема да зађе!“, помисли Пахом. Сунце јесте било веома ниско, али је и он био врло близу циља. Већ је могао да види људе на узвишењу како му машу не би ли га пожурили. Видео је и капу од лисичијег крзна, и новац на њој, те старешину како подбочен седи покрај ње. Сетио се сна.

„Много је овде земље“, помисли, „но хоће ли ми Бог допустити да на њој живим? Изгубио сам живот! Изгубио сам га! Никада нећу стићи до те тачке!“

Пахом усмери поглед ка сунцу које је већ стигло до земље, зашавши једном својом половином. Свом преосталом снагом је похитао даље, нагнувши тело до те мере напред да су ноге једва успевале да га испрате и спрече да се претури. Тек што је стигао до узвишења, сунце је зашло. Узвикнуо је и помислио да је сав његов труд био залудан, но баш када је хтео да стане, схватио је да Башкири и даље вичу и сетио се да иако се њему од доле чини да је сунце већ зашло, они са узвишења још увек могу да га виде. Удахнуо је и потрчао узбрдо. Горе је још било светло. Стигао је на врх и угледао капу. Пред њом је подбочен седео старешина, смејући се грохотом. Пахом се поново сетио сна и вриснуо. Ноге су га издале и пао је потрбушке, рукама досегнувши капу.

„Какав сјајан друшкан!“, узвикну старешина,
„Стекао је много земље.“

Пахомов слуга је потрчао ка њему и покушао да га подигне, али је видео крв како тече из његових уста. Био је мртав. Башкири су цоктали у знак жалости. Слуга је узео ашов и ископао гроб довољне дужине да у њега смести тело свог господара. Шест стопа, од главе до пете, било је све што му је било потребно.

Комад хлеба

Франсоа Коне, 1902.

Млади војвода од Ардимона се нашао у Ексу, у Савоји, у нади да ће тамошњи извори помоћи његовој кобили Перколи, која је патила од проблема с плућима од како се прехладила на последњој трци. Баш је завршавао доручак, листајући јутарњу штампу, када је спазио вест о стравичном поразу код Рајхсхофена. Испразнио је чашу шартрурског вина, наредио слуги да му спакује кофере, и за два сата се укрцао на брзи воз за Париз. Када је стигао, пожурио је до одбора за регрутацију, и добровољно се пријавио за прикључење једном од пукова на првим линијама фронта. Узалуд је водио раскалашни живот помодног богатуна, како су то тада звали, и вукао се по хиподромима од 19. до 25. године. Под оваквим околностима, није могао да заборави да је Анжерон де Ардимон умро од куге у Тунису, истог дана кад и Луј Свети, да је Жан де Ардимон командовао Слободним одредима под Ду Гускланом, нити да је Франсоа Анри де Ардимон погинуо код Фонтеноја са Црвеним гардијцима. Када је сазнао да је Француска изгубила битку на сопственом тлу, млади војвода је осетио како му крв хрли у главу, изазивајући гадан осећај гушења.

И тако се почетком новембра 1870. Анри де Ардимон вратио у Париз своје пуку, поставши део Ваноманових јединица. Његова дружина је чинила прву линију одбране Високих Брујера, на брзину утврђеног положаја, који је служио као заштита топу на тврђави Бисетр. Било је то једно мрачно место. Блатњави пут избраздан траговима точкова, покрај кога је расло грмље, просецао је опустела поља. На самој граници је стајала напуштена гостионица са лозом покривеним тремом, у којој је војска формирала испоставу. Повукли су се ту неколико дана раније. Гранате су обориле нека од млађих стабала у околини, док су сва преостала на кори

носила видљиве трагове пушчаних зрна. Сама грађевина је деловала застрашујуће. Кров је био просечен гранатом, а зидови прекривени крвљу. Општећена конструкција трема под испреплетаном лозом, котрљање преврнуте бачве, висока љуљашка чији су мокри конопци шкрипали под налетима ветра и натпис изнад врата, прошаран рупама од метака, на коме је писало *Просторије удружења - абсент, вермут, вино - 60 центи за литар*, а који је окруживао слику устрељеног зеца, обешену поврх два укрштена билијар штала везана свиленом машном, заједно су подсећали на забаву ранијих дана. Све ово је наткриљивало жалосно зимско небо, прошарано тешким, оловним облацима. Злослутно небо, испуњено бесом и мржњом.

На вратима је стајао млади војвода, са пушком о рамену, капом натученом на очи и утрнулим рукама у џеповима црвених панталона, дрхћући у капуту од јагнеће коже. Препустио се мрачним мислима, као поражен војник, док је жалосним очима гледао ка брдима која су се губила у магли, одакле би сваких неколико тренутака севнуо бљесак Крупове хаубице, праћен експлозијом. Наједном је огладнео. Сагнувши се, извадио је из свог ранца који је стајао покрај њега, прислоњен уз зид, комад војничког хлеба. Пошто је изгубио нож, одгризао је залогај и почео полако да га жваће. Но, након још неколико залогаја није могао више. Хлеб је био тврд и горког укуса. Свеж неће делити до наредног јутра. Тако је наредио официр задужен за снабдевање. Ово је засигурно био тежак живот у неким тренуцима.

Сетио се својих пређашњих доручака, „прочишћујућих“, како их је називао, када би у јутро након бурне вечери сео

покрај прозора у приземљу кафеа „Аngle“, чекајући послужење у виду котлета или пак јаја пржених на путеру са додатком аспарагуса, а конобар који је добро познавао његов укус би му донео флашу доброг, старог вина „Леовил“, у припадајућој корпи, и сипао га у чашу са највећом пажњом. Било је то добро време, и тешко да ће икад моћи да се навикне на бедан живот.

У том тренутку занесености и непажње, младић је остатак хлеба бацио у блато. Истог трена, један војник, пешадијац, изашао је из гостионице, сагао се и подигао хлеб. Затим се вратио неколико корака у назад, обрисао га рукавом и почео хитро да једе. Анри де Ардимон се већ и пре тога застидео свог поступка, а сада је са сажаљењем гледао сиротана. Био је то висок младић, повеће али незграпне грађе, са грозничавим очима и болничком брадом, толико мршав да су му се лопатице познавале испод изношеног шињела.

„Веома си гладан?“, упита Анри прилазећи војнику.

„Као што видиш“, одврати овај, пуних уста.

„Опрости ми онда“, настави Анри, „јер да сам знао да би ти се хлеб свидео, не бих га бацио.“

„То му не шкоди“, одговори војник, „а и ја нисам избирљив.“

„Без обзира“, рече Анри, „то што сам учинио је било погрешно, и извињавам се. Но, не бих

желео да стекнеш погрешно мишљење о мени. Имам нешто старог коњака у чутурици. Испијмо заједно по једну.“

Човек је завршио јело, те су војвода и он испили по гутљај пића и познанство је склопљено.

„Како ти је име?“, упита војник.

„Ардимон“, одговори војвода изостављајући титулу. „А твоје?“

„Жан Виктор. Тек сам стигао у ову јединицу, након изласка из болнице. Био сам рањен у Шатјону, али у болници је било лепо. Давали су ми и чорбу од коњског меса. Но, задобио сам тек огреботину, те је мајор потписао мој отпуст. То је била лоша вест за мене. Сада ће ме поново морити глад, а веруј ми пријатељу, ако можеш, читавог живота сам био гладан као сада.“

Ове речи су биле зачуђујуће за размаженка који је малочас чезнуо за кухињом кафеа *Англе*, и војвода од Ардимона је са великим интересовањем гледао свог садруга. Војник се тужно насмејао, откривајући своје гладне зубе, беле попут његовог болећивог лица, као да је схватио да овај други ишчекује још неку реч као објашњење и даљу потврду.

„Дођи“, рече он, наједном променивши свој једноставан начин говора, након што је наслутио да је његов садруг припадао слоју богатих и

срећних, „прошетајмо дуж пута да бисмо огрејали стопала, и испричаћу ти о стварима о којима вероватно никада ниси чуо. Моје име је Жан Виктор. Само то¹, јер ја сам нађен напуштен, и моје једино сећање на нешто лепо је сећање на рано детињство у сиротишту. Постељина је била чиста, бела на нашим малим креветима у спаваоници, играли смо се у дворишту под крошњама великог дрвећа, а о нама се старала добра часна сестра, веома млада и бела попут крпе. Убрзо је и умрла од обољења плућа. Био сам њен миљеник и радије сам са њом одлазио у шетњу него што бих се играо са осталом децом, јер је знала да ме припије уз себе и положи своју топлу танушну шаку на моје чело. Но, од када сам напунио 12 година и први пут се причестио, није било ничег сем беде. Управитељи сиротишта су ме дали за шегрта неком мајстору који је поправљао столице у Торбур Сен Жаку. То није прави занат, знаш, и није било могуће зарадити за живот бавећи се тим послом. У прилог томе је ишла и чињеница да је мајстор најчешће могао да пријушти да запосли само јадне следе дечаке из сиротишта за слепо децу. Код њега сам почео да патим од изгладнелости.

---

¹ Жан Виктор су два имена, а не име и презиме (прим. прев).

Мајстор и његова супруга, двоје старих Лимузенаца, касније и убијених, били су страшне шкртице. Уз оброке су служили тек сићушне комаде хлеба, а током преосталог дела дана би хлеб држали под кључем. Требало је да видиш газдарицу док сипа супу за вечеру. Уздисала би при пражњењу сваке кутлаче. Остали шегрти, два слепа дечака, су били мање несрећни. Нису добијали ништа више од мене, али бар нису могли да виде гадљив поглед зле старице који нам је упућивала пружајући тањир. И тада сам, ето, нажалост, увек био веома гладан. Је ли то била моја кривица? Шта мислиш? Служио сам тамо три године, вечито морен глађу. Три године! А да се научи посао довољно је месец дана. Но, управитељи сиротишта нису могли све да знају, и нису ни слутили да су деца била злостављана.

Е мој друже, ти си био запрепашћен када си ме видео како вадим хлеб из блата, но ја сам на то навикао. Навадио сам се хлеба из блата и корица из прашине, а када су биле превише тврде, потапао бих их преко ноћи у лавору. Некада сам чак сакупљао мрвице хлеба које би деца истресла из својих корпица за ужину, враћајући се из школе. Покушавао сам да туда пролазим када би ме слали у набавку.

Најзад, моје време обављања тог посла од ког ни један човек не може да се издржава се привело крају. Потом сам радио многе друге послове, јер сам био вољан да радим. Служио сам зидаре,

разносио робу за дућане, гланцао подове, ни сам не знам шта све не! Али ето, данас нема посла, сутра ме отпусте... Укратко, никада нисам имао довољно хране. Боже, колико ме је само пута излуђивала глад када бих прошао покрај пекаре! Срећом, у таквим бих се тренуцима увек сетио добре сестре из сиротишта, која ми је толико често говорила да будем поштен, и тада као да бих осетио њену топлу шаку на свом челу.

Када сам коначно напунио 18, пријавио сам се за војску. И сам знаш да прашинар добија тек толико, али и таман толико колико му је неопходно. Ал' ето, сад бих могао да се насмејем сопственој срећи, дошла је опсада и поново глад! Видиш, нисам те слагао када сам ти мало час рекао да сам увек био гладан!"

Млади војвода је био доброг срца, и ова тужна прича га је дубоко дирнула. Прича коју је чуо од човека попут њега самог, војника чија их је униформа чинила једнаким. Ноћни ветар је дошао као срећна околност, да му осуши сузе у очима.

„Жан Викторе“, рече он, сада се и сам трудећи да говори језиком који сироче разуме, „ако преживимо овај ужасни рат, сретћемо се опет, и надам се да ћу моћи да ти будем од помоћи, но у међувремену, како овде нема прекаре, већ само снабдевања, а моје следовање хлеба је двапут веће но што је неопходно да задовољи мој

крхки апетит, разуме се, зар не? - делићемо га као добри другови.“

Уследило је снажно руковање, а затим су се, већ уморни од бројних узбуна и стража током дана који је полако уступао место ноћи, упутили натраг ка гостионици. Тамо је дванаест војника већ спавало на распрострај слами, и њих двојица су се, бацивши се на земљу један крај другог, убрзо нашли у дубоком сну.

Око поноћи, Жан Виктор се пробудио, вероватно услед глади. Ветар је рашчистио облаке и зрак месечине је кроз рупу на крову нашао пут до унутрашњости просторије, обасјавајући плаву косу младог војводе, који је спавао попут Трнове Ружице.

Још увек дирнут добротом свог друга, Жан Виктор га је са дивљењем посматрао, када је наредник отворио врата и прозвао петорицу људи који је требало да замене стражаре на удаљеним осматрачницама. Војвода је био међу њима, но није се пробудио при помену свог имена.

„Ардимон, устај!“ , поновио је подофицир.

„Ако допуштате наредниче, ја ћу преузети дужност. Он чврсто спава, а пријатељ ми је.“

„Како желиш.“

Пет људи је изашло и хркање се наставило.

Но, пола сата касније, звуци блиске и учестале пуцњаве су одјекнули кроз ноћ.

„Колико је сати?“ , упита војвода. „Ноћас је требало да одем на дужност.“

„Жан Виктор је отишао уместо тебе.“

Тог тренутка су угледали војника како трчи путем ка њима.

„Шта се дешава?“ , скупа су узвикнули након што се војник зауставио оставши без даха.

„Пруси су нас напали, бежимо у заклон!“

„А твоји другови?“

„Долазе, сви сем јадног Жан Виктор.“

„Где је он?“ , завапи војвода.

„Метак му је прошао кроз главу. Умро је без речи.“

* * * * *

Једне ноћи, прошле зиме, војвода од Ардимона је напустио свој клуб око два сата ујутру, заједно са суседом, грофом од Солнеа. Изгубио је око сто златника и имао благу главобољу.

„Ако немаш ништа против Андре“, рече свом другу, „пођимо кући пешке. Потребно ми је мало ваздуха.“

„Како год хоћеш, мада шетња можда неће бити баш пријатна.“

Отпустили су кочијаше, подигли крагне капута и кренули ка цркви Свете Марије Магдалене.

Одједном се некакав предмет однекуд откотрљао, ударивши у врх војводине чизме. Била је то велика векна хлеба, попрскана блатом. На запрепашћење господина де Солнеа, војвода од Ардимона је подигао хлеб и пажљиво га обрисао својом марамицом на којој је био извезен породични грб, а затим спустио на клупу, на видљиво место, обасјано гасном светиљком.

„Зашто то уради?“, упита гроф, гласно се смејући. „Јеси ли полудео?“

„Ово је у знак сећања на једног сиромашног момка који је погинуо због мене“, одврати војвода благо уздрхталим гласом. „Немој се смејати пријатељу. То ме вређа.“

Запалити ватру

Цек Лондон, 1908.

Дан је освануо хладан и сив. Превише хладан и сив, када је један човек скренуо са главног јуконског пута, попевши се уз високу земљану обалу, где је бледа, ретко коришћена стаза водила на исток, кроз густу шуму смреке. Обала је била стрма па је на врху застао како би дошао до даха, погледавши на сат, као ради изговора. Било је девет сати. Није било сунца нити његових зрачака, иако на небу није било облака. И поред тога што је дан био ведар, као да је неки неопипљиви покривач био распрострањт поврх свега околу, попут измаглице, чинећи дан мрачним. То је било због недостатка сунца. Ништа од овога није забрињавало човека. Већ се навикао на одсуство сунца. Прошли су дани од кад га је последњи пут видео, а знао је да још најмање неколико дана мора проћи пре него што се поново појави на путу ка југу, када за час провири на хоризонту, а већ следећег трена нестане.

Човек се окрете ка месту са ког је дошао. Јукон је био миљу широк и покривен стопом леда, над којим је било још толико снега. Све је било бело. Читаво пространство белог, благо заталасано на местима где су санте леда наилазиле једна на другу током смрзавања. На север и југ, докле год је поглед сезао, све је било бело, осим тамне кривудавае линије, наизглед не дебље од влати косе, која се увијајући се, пружала од југа, обилазећи смреком покривено острвце, ка северу, где се губила иза другог смреком покривеног острва. Та тамна влат била је стаза, заправо главни пут који је спајао петсто миља удаљен превоз Чилкут, Диее и море на југу, са 70 миља удаљеним Досоном на северу настављајући затим још хиљаду миља до Нулата и завршавајући се најзад у Сент Мајклу, на обали Беринговог мора, још хиљаду и по миља даље.

Но, ништа од овога - ни мистична уска стаза, ни одсуство сунца, ни страшна хладноћа, ни необичност читаве ситуације нису оставили утисак на човека. Разлог томе није био што је он на све то већ одавно навикао. Био је нов у овој земљи, чечако², и ово је била његова прва зима. Проблем му је представљао недостатак маште. Био је брз и опрезан у животним стварима, али само у стварима, а не и у суштини. Педесет степени испод нуле³ значило је преко 80 степени испод тачке смрзавања. Та чињеница му је говорила да је хладно и непријатно, но то је било све. Није га нагонила на мисао о његовој крхкости као топлокрвног бића, нити на мисао о крхкости човека уопште, јер човек може да опстане само у уском распону топлог и хладног. Није га нагонила ни даље на претпоставке о бесмртности или о човековом месту у Вациони. Педесет степени испод нуле значило је само мало промрзлина које су болне, и од којих се човек штити рукавицама, ушкама, топлим мокаси-нама и дебелим чарапама. За њега је педесет степени испод нуле било управо то - педесет степени испод нуле. Да би то могло представљати штогод више, била је мисао која није улазила у његову главу.

Када се окренуо да би наставио даље, плуноу је на земљу. Јавио се оштар прасак који га је зачудио. Плуноу је поново,

---

²Назив за новајлију коришћен на Аљасци и у северној Канади (прим. прев).

³Писац у овој причи као јединицу за температуру користи *фаренхајт*, а не степен целзијуса. Претварање није извршено, јер би довело до нарушавања суштине појединих, истина не кључних, места. Температуру у степенима целзијуса је могуће добити помоћу следећег обрасца: $T_C = (T_F - 32)/1,8$, па је тако $-50^\circ F = -45,56^\circ C$ (прим. прев).

и опет, плувачка се распукла пре но што је стигла да до-такне снег. Знао је да плувачка пуца при додиру са снегом када је напољу -50, но како је пукла у ваздуху, морало је бити још хладније. Колико хладније, није могао да одреди. Ипак, температура није ни била од значаја. Ишао је ка старој испостави на левој грани Хендерсоновог потока, где су га момци већ чекали. Они су дошли преко раседа из земље Индијанског потока, док је он кренуо заобилазним путем, да би проценио могућност извлачења стабала са острва на Јукону у пролеће. У логор би требало да стигне око шест сати, истина нешто после мрака, но момци ће тад засигурно већ бити тамо, те ће га чекати ватра и топла вечера. На ту помисао, сетио се и ручка, и притиснуо замотуљак који се налазио под избочином на његовој јакни. Био је такође и испод кошуље, увијен у мараму, и ослоњен на његову голу кожу. То је био једини начин да се лепиње сачувају од смрзавања. Осмехнуо се са одобравањем при помисли на те лепиње. Свака од њих је била добро намазана машћу, а у средини је скривала поштен комад пржене сланине.

Зашао је међу велика стабла смреке. Стаза је била једва видљива. Стопа снега је пала на њу од како су прошле последње санке. Било му је драго што је путовао неоптерећен, без санки. Заправо, није носио ништа осим ручка замотаног у мараму. Ипак, хладноћа га је изненадила. Засигурно је било хладно, закључио је док је рукавицама⁴ трљао утрнуо нос и јагодице. Имао је густу браду и бркове, но ни они нису штитили високе јагодице, нити смео нос који се пробијао кроз ледени ваздух. За човековим стопама каскао је пас - велики урођенички хаски, прави вуколики пас, сиве длаке,

---

⁴Реч је о врсти рукавица код којих су сви прсти осим палца спојени (прим. прев).

без неких видљивих, па ни разлика у погледу ћуди у односу на свог рођака, дивљег вука. Животиња је била снуждена услед неописиве хладноће. Знала је да то није било време за путовање. Инстинкт јој је причао много веродостојнију причу од оне коју је човеку причао његов суд. Заиста, није било тек нешто хладније од -50, већ и од -60, а потом и од -70. Како је тачка смрзавања на 32. подељку изнад нуле, мраз је стигао до свог 107. подељка. Пас није знао ништа о термометрима. Сасвим је могуће да у његовом мозгу није било јасне свести о јакој хладноћи какву је имао човек. Но пас је имао инстинкт. Осећао је нешто бледо, али застрашујуће, што га је потпуно покорило, и учинило да се вуче за човековим стопама, да у нади испитује сваки његов покрет, као да ишчекује да оду у логор или негде другде потраже заклон и запале ватру. Пас је научио о ватри и желео ју је, или да се макар укопа у снег и сакрије од леденог ваздуха.

Смрзнута пара од дисања учичкала му се у длаку, формирајући танак покривач од иња, посебно око њушке и уста, као и на трепавицама. Човекова риђа брада и бркови су такође били смрзнуте, но чвршће, а наслаге леда су се увећавале и попримале облик свећа при сваком топлотом, влажном издисају. Он је уз то још и жвакао дуван, а лед му је толико штипао усне да није могао да пребаци браду када би штрцнуо сок. Стога је ледена свећа на његовој бради била боје ћилибара. Ако би пао, распукла би се у комадиће, попут стакла. Но није марио за тај нови додатак свом изгледу. Такву казну су плаћали сви они који су жвакали дуван у овој земљи, а и он сам је већ у два наврата био напољу по јакој хладноћи, те је то већ искусио. Тада није било толико хладно, но по алкохолном термометру на Шездесетој миљи, знао је да је било испод 50, односно 55 у минусу.

Наставио је кроз шумовиту зараван још неколико миља, прешао преко широког поља раседлина насталих услед година мржњења и отапања, и најзад сишао низ обалу у залеђено корито омањег потока. Био је то Хендерсонов поток, и знао је да га од рачвања дели још десет миља. Погледао је на сат. Било је десет. По сату је прелазио четири миље, и израчунао је да ће око пола један стићи до рачвања. Одлучио је да тај догађај прослави ручком. Пас га је поново сустигао, подвигши реп у знак неодобравања када је видео како се креће по кориту потока. Улегнуће које је представљало стару стазу за санке се једва назирало, а тридесетак сантиметара снега, већ је прекрило последње трагове. Месец дана људска нога није крочила уснулим потоком. Човек је држао темпо. Ни иначе није имао обичај да се препусти мислима, а сада нарочито није имао о чему да мисли, осим о ручку на рачвању и стизању у логор код момака око шест. Није имао ни с ким да разговара, а чак и да јесте, разговор не би био могућ због леда на устима. Стога је наставио да једнако жваће дуван, увећавајући своју ћилибарну браду. С времена на време, кроз главу би му прошла мисао о томе да је веома хладно, и да никада раније није искусио такву хладноћу. Док је ишао, трљао је нос и јагодице горњим делом рукавице. Чинио је то несвесно, повремено мењајући руку. Но колико год да је трљао, чим би престао, јагодице би му утрнуле, а већ свдећег трена и врх носа. Образи ће му се сигурно смрзнути. Знао је то, и кајао се што није направио покривку за нос попут оне коју је Бад носио током налета хладног времена. Таква покривка је прелазила и преко образа, штитећи их. Но, на послетку, то и није било превише битно. Шта су то смрзнути образи? Мало бола и то је све. Никада нису представљали нешто озбиљно.

Одсуство мисли пружио је човеку крајњу обазривост. Примећивао је промене на потоку - кривине и завијутке, бране од нагомиланих палих грана и дебала, а нарочито је водио рачуна о томе где гази. Једном је, пролазећи кривином, нагло стао, попут уплашеног коња, нагнувши се од места на које је претходно намеравао да закорачи, да би се потом вратио неколико корака натраг. Знао је да је поток залеђен до дна. Ни један поток не би могао имати воде током арктичке зиме, али је такође знао да постоје извори топле воде на обронцима околних планина, одакле се она спуштала доле, текући испод снега, а поврх залеђеног потока. Знао је и да чак ни најхладнији периоди нису били довољно хладни да замрзну ове изворе, и био је свестан њихове опасности. То су биле замке. Вода је формирала барице под снегом дубоке три педља, или чак три стопе. Каткад би се на води оформио лед дебљине тек пола педља, који би био довољан да омогући снегу да напада. Понекад би се пак слојеви танког леда и воде смењивали, те када би неко пробио први слој леда, наставио би неко време да пропада и кроз ниже, квасећи се до струка. Због тога је панично устукнуо. Осетио је пропадање под ногама и чуо пуцање снегом сакривеног леда. Поквасити стопала по таквој хладноћи значило би невоље и опасност. У најбољем случају, то би га успорило, јер би морао да стане и запали ватру, те да под њеном заштитом бос чека да му се чарапе и мокасине осуше. Застао је да осмотри корито потока, као и обале, и закључио да је вода текла с десна. Неко време је размишљао, трљајући нос и образе, а онда је пошао лево, газећи опрезно и опипавајући ногом тле, пре него што би се на њу ослонио. Када је прошао опасност, узео је нови комад дувана за жвакање и поново убрзао до свог уобичајеног темпа од четири миље на сат. У наредна два сата, наишао је на неколико сличних

замки. Обично би снег на тим местима био благо утонуо и помало отопљен, што је указивало на опасност. Но ипак, још једном се нашао на ивици и када је предосетио опасност, натерао је пса да иде напред. Испрва, пас није желео да пође, све док га човек није гурнуо, а затим је трком кренуо преко беле површине. Најједном је пропао, изврнувши се брзо на страну да би се искобељао и докопао чвршћег ослонаца. Поквасио је предње шапе и ноге, а вода на њима се готово истог трена претворила у лед. Ужурбано је почео да лиже лед како би га скинуо са ногу, да би потом легао у снег не би ли зубима ишчачкао лед који се оформио између прстију. То је било инстинктивно. Дозволити леду да се задржи било би веома болно, но он то није знао. Напросто се водио непознатим нагоном који је испливао из најдубљих кутака његовог бића. Човек је пак знао, те је скинуо рукавицу са десне шаке, како би му помогао у уклањању леда. Није држао прсте откривеним дуже од минута, па је био запрепашћен тиме колико су за тако кратко време утрнули. Заиста је било хладно. Брзо је навукао рукавицу и почео дивље да удара шаком о груди.

У дванаест сати, дан је био најсветлији. Ипак, сунце је било исувише јужно на свом зимском путовању да би се појавило изнад хоризонта. Закривљеност Земље стајала је између њега и Хендерсоновог потока, где је човек ходао у подне, небацајући сенку. У пола један, тачно у минут, стигао је до рачвања потока. Био је задовољан постигнутом брзином. Ако би је одржао, сигурно би био са момцима до шест. Раскопчао је јакну и кошуљу и извадио ручак. Читава радња је трајала мање од четврт минута, но за то кратко време, његови откривени прсти су утрнули. Није навукао рукавицу, већ је десетак пута снажно ударио прстима о ногу. Затим

је сео на снегом покривено дебло да једе. Бол од удараца прстима о ногу је толико брзо престао да је човек остао зачуђен. Није успео да загризе лепињу. Изнова и изнова је ударао прстима, а затим их је вратио у рукавицу, откривши другу шаку да би њоме јео. Покушао је да одгризе повећи комад, но лед на устима га је у томе спречио. Заборавио је да запали ватру и да га отопи. Насмејао се сопственој глупости, а док се смејао, приметио је да се утрнуло поново враћа у његове откривене прсте. Приметио је и да се пецкање које се јавило у његовим ножним прстима након што је сео, већ полако губило. Питао се да ли су му стопала топла или утрнула. Промрдао је прсте у мокасилама и схватио да су утрнула. Брзо је навукао рукавицу и устао. Био је помало уплашен. Ударао је ногама о земљу док се пецкање није вратило. Сигурно је било веома хладно, био је његов закључак. Човек из Салфур Крика је говорио истину када му је причао колико у овој земљи некад може бити хладно, а он му се тада смејао! Схватио је да не трепба бити превише уверен у било шта. Заиста је било хладно и то се није могло довести у питање. Ходао је тамо-амо, ударајући стопалима о земљу и машући рукама, док му није лакнуло услед повратка осећаја топлоте. Потом је извадио шибице и упутио се да запали ватру. Испод ниског растиња, где је висока вода претходног пролећа нанела хрпу гранчица, које су се у међувремену добро осушиле, извукао је дрва за потпалу. Пажљиво је увећавајући, почевши од скромног пламичка, убрзо је дошао до распламтеле ватре, над којом је отопио лед са лица и уз чију топлину је појео лепиње. За тренутак, хладноћа ваздуха је била побеђена. Пас се обрадовао ватри, опруживши се довољно близу да се огреје, а опет довољно далеко да се не опече.

Када је појео ручак, човек је напунио лулу и препустио се уживању у диму. Потом је навукао рукавице, учврстио ушке на капи преко ушију и кренуо стазом дуж потока, пратећи леву грану. Пас је био разочаран и жудео је да се врати у близину ватре. Овај човек није познавао хладноћу. Могуће је да је није познавао ни нико од његових предака. Не праву хладноћу, не 107 степени испод тачке мржњења. Но пас ју је познавао. Сви његови преци су је познавали и он је то знање наследио. И знао је да није добро ходати по тако страшној хладноћи. То је било време да се склупча у некој рупи у снегу и сачека да се завеса облака која је донела такву хладноћу смакне. С друге стране, стајао је присан однос човека и пса. Други је био роб првог, и сва пажња коју је икад добио од њега састојала се од удараца бичем и од грубих и застрашујућих повика који су носили претње ударцима бичем. Стога пас није ни покушао да своје бојазни саопшти човеку. Није га се тицала безбедност човека, већ је зарад себе самог желео да се врати ватри. Но, човек је звизнуо и узвикнуо опонашајући звуке бича, те је пас потрчао ка њему и наставио да га прати. Човек је узео нови комад дувана за жвакање, отпочевши израду нове ћилибарне браде. Такође, његов влажан дах му је убрзо покрио бркове, обрве и трепавице белим прахом.

Чинило се да нема толико топлих извора дуж леве гране Хендерсоновог потока и човек није запазио ни један у току пола сата. А онда се десило. На месту где мек, савршено раван снег није показивао никакве знаке опасности, већ је напротив указивао на чврстоћу леда испод, човек је пропао. Није било дубоко. Поквасио се до половине потколеница пре но што се искобељао на чврсто тле. Био је бесан и наглас је проклињао своју срећу. Надао се да ће стићи до момака пре

шест, а ово ће га коштати једног сата, јер мора да запали ватру и осуши обућу и чарапе. То је било најважније по оваквој хладноћи. Толико је знао, те се окренуо ка обали у успео уз њу. На врху, упетљане у ниско растиње између неколико мањих смрека, лежале су наслаге сувог дрвета, погодног за потпалу, углавном пруже и гранчице, но било је и нешто повећих сувих грана, као и fine, суве, прошло-годишње траве. Бацио је неколико већих грана на снег. То је био основ, који је служио да спречи слабашан пламичак од гашења у снегу који би у супротном отопио. Пламичак који је добио приношењем шибице малом комаду брезове коре који је извадио из цепа. Спустивши пламичак на основ, хранио га је сувом травом и најситнијим гранчицама.

Поступао је споро и пажљиво, дубоко свестан опасности у којој се нашао. Полако, како је пламен растао, бирао је све веће гранчице. Чучао је у снегу, извлачећи гранчице из упетљане гомиле и спуштајући их равно у ватру. Знао је да нема простора за неуспех. Када је 75 степени испод нуле, човек не сме да пропусти први покушај паљења ватре, или бар не ако су му ноге мокре. Ако су му ноге суве и не успе, може да трчи пола миље дуж стазе како би повратио циркулацију, но циркулацију мокрих и промрзлих стопала није могуће повратити трчањем. Не када је -75. Без обзира на то колико брзо трчао, стопала ће се све више смрзавати. Свега тога је био свестан. Старац из Салфур Крика му је о томе причао прошле јесени, и он је те савете сада ценио. Сваки осећај му је већ напустио стопала. Да би запалио ватру, морао је да скине рукавице и прсти су му брзо утрнули. Темпо од четири миље на сат чинио је да му срце пумпа крв на површину тела и у све удове, но чим је стао, пулс се успорио. Хладноћа свемира ледила је незаштићене крајеве

планете, а он је, наштавши се на једном таквом примао сву силу тог удара. Крв у његовом телу је устукнула пред тим ударцем. Она је попут пса била жива, и баш као и пас, желела је да се сакрије од застрашујуће хладноће. Све док је журио брзином од четири миље на сат, пумпао је ту крв на површину како тако, но сада се она повукла у најдубље шупљине његовог тела. Удови су први осетили њено одсуство. Мокра стопала су се брже смрзавала, а откривени прсти су брже трннули, иако још нису почели да мрзну. Нос и образи су већ мрзнули, док му се кожа на читавом телу хладила, како ју је крв напуштала.

Но, био је безбедан. Прсти на ногама, нос и образи ће бити тек окрзнати мразом, јер је ватра већ почела да се разгорева. У њу је положио гранчице дебљине палца. За који минут, моћи ће да ложи и гране дебљине подлактице, а тада ће већ моћи и да се изује, и док суши обућу и чарапе одржава своја боса стопала топлим, покрај ватре, разуме се, најпре их трљајући снегом. Био је безбедан. Сетио се савета старца из Салфур Крика и насмејао се. Старац је био веома озбиљан приликом објашњавања правила да ни један човек не би смео сам да путује Клондајком када је 50 степени испод нуле. Па ето, он је био ту, и имао је незгоду, сасвим сам, и сам је себи помогао. Ти старци мора да су били праве жене. Или бар неки од њих, помислио је. Све што је човеку потребно јесте да сачува памет. Сваки човек који је човек могао би да путује сам. Но, брзина којом су му се образи и нос ледили била је изненађујућа. Није веровао ни да његови прсти могу тако брзо да постану беживотни. Били су беживотни јер је једва могао да их натера да заједно начине покрет којим би зграбио гранчицу, а и чинили су се као одсечени од остатка тела и њега самог. Када би додирнуо гранчицу,

морао би да гледа и видом одреди да ли ју је ухватио или не. Везе између њега и врхова његових прстију су биле готово прекинуте.

Све то је било од малог значаја. Ватра је горела уз пуцкетање, сваким разиграним пламичком обећавајући живот. Почео је да развезује мокасине обложене ледом. Дебеле немачке чарапе обавијале су му ноге попут гвозденог оклопа, све до пола листа, а пертле на мокасинама увијале су се попут челичних шипки искривљених услед ратних разарања. Неко време се мучио да их одвеже, али када је увидео колико је то сложено, посегнуо је за ножем.

Но, пре него што је успео да пресече пертле, догодило се. Била је то само његова грешка, или боље рећи несмотреност. Није смео да пали ватру под смреком. Требало је да је запали на отвореном. Но било је лакше најпросто извући гранчице из грмља и бацити их право у ватру. Дрво под којим је седео носило је на својим гранама дебео слој снега. Ветар ту није дувао недељама, и гране су подносиле највеће могуће оптерећење. При сваком повлачењу гранчице, помало би га затресао. Тај потрес био је незнатан са његовог становишта, али ипак довољан да доведе до пропасти. Високо изнад земље, једна грана је сручила са себе сав снег који је носила. Тај снег је пак оборио снег са грана испод, кроз које је падао. Процес се наставио, ширећи се, док није захватио читаву крошњу. Падање је добијало у снази попут лавине, и без упозорења се завршило на човеку и његовој ватри. И ватра се угасила! На месту где је до малочас горела, стајала је неугледна гомила свежег снега. Човек је био запрепашћен. Као да је управо чуо пресуду којом је осуђен на смрт. Неко време је седео и посматрао место на

ком је била ватра. Можда је старац из Салфур Крика био у праву. Да је имао сапутника, не би био у опасности. Он би могао да запали ватру. Но, сада је на њему било да то поново учини, али овог пута није смео да омане. Чак и ако буде успео, готово сигурно ће изгубити неколико прстију на ногама. Стопала су му сад већ засигурно озбиљно промрзла, а још неко време ће бити потребно да се нова ватра разгори.

То су биле његове мисли, но није седео заокупљен њима. Био је заузет све време док су му пролазиле кроз главу. Направио је нов основ за ватру, овог пута на чистини, где никакво злокобно стабло не би могло да узрокује њено гашење, а затим је сакупио суву траву и сићушне гранчице из плавних наноса. Није могао да састави прсте како би их извукао, но успео је да их сакупи шаком. На тај начин је такође покупио и мноштво трулих гранчица и зелене маховине, што није било добро, али боље од тога није могао. Поступао је промишљено, те је чак сакупио и прегршт већих грана које су му биле потребне касније, када се ватра распламса. Све време, пас га је посматрао са некаквом пожудом у очима, јер је он за њега био неко ко обезбеђује ватру, а ватра је споро настајала.

Када је све било спремно, човек је посегнуо за новим комадом брезове коре у свом џепу. Знао је да је кора ту, и иако није могао да је осети прстима, чуо је њено шушкање док је чепркао по џепу. Све време, у његовој свести се истицала чињеница да му сваким треном стопала мрзну. Та мисао га је нагонила на панику, но он се против ње борио, и остао прибран. Зубима је скинуо рукавице и размахав се рукама ударајући свом снагом шакама о бокове. Радио је то седећи,

а затим је устао да би наставио, док је пас све време лежао у снегу, са својим вуколиким репом топло свијеним преко предњих шапа, и шпицастим начуљеним ушима упртим напред, посматрајући човека. Човек, који је махао и ударао рукама, осетио је снажну завист према бићу које је било сигурно и загрејано под својим природним покривачем.

Након неког времена, појавили су се први, удаљени знаци повратка осећаја у његове изубијане прсте. Благо пецкање се појачавало све док се није претворило у неиздржив бол, но бол који је човек дочекао са задовољством. Скинуо је рукавицу са десне руке и њоме прихватио комадић брезове коре. Откривени прсти су убрзо поново почели да трну. Затим је извадио свежањ сумпорних шибица, али му је страховита хладноћа већ истерала живот из прстију. Услед покушаја да одвоји једну шибицу од осталих, све их је испустио у снег. Покушао је да их подигне али није могао. Умртвљени прсти нису хтели ни да пипају ни да стискају. Био је веома пажљив. Истерао је мисао о промрзлим стопалима, образима и носу из главе, посвећујући шибицама читаво своје биће. Гледао је, користећи се чулом вида уместо додиром, и када је видео како му прсти прилазе ивицама гомиле шибица, стиснуо их је. То јест, желео је да их стисне, али како су везе ка њима биле прекинуте, нису га послушале. Навукао је рукавицу на десну шаку и неколико пута њоме снажно ударио о колено. Затим је са рукавицама на обе шаке захватио читаву гомилу, заједно са много снега и бацио је у крило. Но то му није олакшало ствари. Уз много труда, успео је да смести шибице између корена палчева и тако их принесе устима. Лед се распао на парчиће када је силним покретом разјарио уста. Увукао је доњу вилицу, горњу усну извио на горе, да му не би сметала, а онда је

горњим зубима почео да превлачи преко шибица, не би ли издвојио једну. Успео је у томе, али ју је испустио у крило. Крај мукама се није нимало приближио. Испрва није могао да подигне шибицу, али се онда досетио. Узео ју је зубима и почео да вуче по нози. Двадесет превлачења је било потребно да би се запалила. Док је горела, зубима ју је принео брезовој кори, али му је сумпоров дим ушао у ноздрве и стигавши до плућа изазвао напад кашља. Шибица је пала у снег и угасила се. Старац из Салфур Крика је био у праву, помислио је у тренутку сузбијеног очаја који је наступио. Испод -50, човек би требало да путује са другом. Ударао је шакама, но није успео да пробуди било какав осећај. Најзад, открио је обе шаке, свукавши рукавице зубима. Захватио је читаву гомилу шибица коренима палчева. Мишићи руку који му још нису промрзли су имали довољно снаге да чврсто прибију дланове уз шибице. Потом је повукао гомилом по нози, и она се истог трена запалила. Седамдесет сумпорних шибица одједном! Није било ветра који би их угасио. Окренуо је главу на страну да би избегао дим и принео успамтелу гомилу брезовој кори. Док ју је држао, осетио је нешто у шаци. Његово месо је горело. Могао је да га намирише. Дубоко испод површине, могао је то и да осети. Осећај је прерастао у несносан бол. Ипак, успевао је да га издржи, незграпно држећи пламен шибица близу коре која није успевала да се запали, јер су његове сопствене шаке стајале између, одвраћајући главнину пламена.

Најзад, када више није могао да издржи, тргнуо је руке и горуће шибице су се, пушећи се, угасиле у снегу. Но, брезову кору је захватио пламен. Почео је да на њега слаже суву траву и најмање гранчице. Није могао да пребира, јер је огрев подизао коренима палчева. Мали комади трулог

дрвета и зелене маховине висили су са гранчица и он се трудио што је више могао да их скине зубима. Брижљиво је пазио на пламен који је значао живот и није се смео угасити. Услед повлачења крви из површинских делова тела, почео је да дрхти и осећао се све чудније. Велик комад зелене маховине је пао право на ватру. Покушао је да га ишчепрка прстима, но дрхтаво тело је учинило да рашчепрка превише и разбио је језгро ватрице, растуривши горуће гранчице и суву траву. Покушао је да их поново примакне, али без обзира на одлучност, дрхтавица га је надјачала и гранчице су остале да беспомоћно леже расуте. Свака од њих је испустила трачак дима пре но што се угасила. Онај који обезбеђује ватру је омануо. Док је безосећајно зверао око себе поглед му се задржао на псу који је седео са друге стране згаришта, правећи нервозне покрете, дижући најпре једну предњу шапу, па другу, премештајући равнотежу уз жалосно ишчекивање.

Слика пса је у човековој глави пробудила сулуду мисао. Се-тио се приче о човеку који је нашавши се у међави заклао бика и увукао се у лешину, тако се спасавши. Убиће пса и гурнути руке у његово топло тело и држати их ту све док му утрнутост не напусти прсте. Онда ће моћи да запали нову ватру. Дозивао је пса, но у његовом гласу се чуо чудан призивак страха, какав пас никада пре није осетио, због чега је био застрашен. Нешто се збивало и његова сумњичава ћуд је осећала опасност. Није знао какву, но нешто је некако у његовом мозгу указивало на човека. Повукао је уши назад на звук човековог гласа, а немирни покрети и подизање шапа су постали израженији, али му није прилазио. Човек се подигао на шаке и колена и почео да пузи ка псу. Ова необична поза је поново у псу пробудила сумњу те је он

обазриво устукнуо. Човек је за тренутак сео у снег, не би ли се сабрао. Потом је зубима навукао рукавице и устао. Најпре је упутио поглед ка земљи, да би се уверио да заиста стоји, јер га је одсуство осећаја у стопалима оставило без додира са земљом. Већ је сам његов усправан став почео да растерује сумњу из мисли пса, а када је заустио наређивачки, са призвуком бичева у гласу, пас је повратио своју уобичајену послушност и кренуо ка господару. Када је пришао на дохват руке, човек је изгубио стрпљење и похрлио да га зграби, али је остао запрепашћен када је схватио да његове шаке неће да се стисну, већ да висе оклембешено, без покрета и без осећаја. За тренутак је заборавио да су промрзле и да сваког часа све више мрзну. Све ово се десило веома брзо, и пре но што је животиња могла де побегне, човек је рукама обавио њено тело. Сео је у снег и тако држао пса који се увијао и кобелџао. Но то је било све што је могао да учини - да држи његово тело обавијено рукама и седи ту. Схватио је да не може да убије пса. Није било начина за то. Својим беспомоћним шакама није могао да извади нож из корица, ни да га држи, нити пак да задави животињу. Ослободио ју је и она је дивље одскочила од њега са репом подвијеним међу ногама, и даље се увијајући. Зауоставила се неких десет метара даље и знатижељно посматрала човека, са ушима оштро упртим напред.

Човек је погледао ка својим шакама, не би ли их пронашао, и видео је да висе са крајева његових руку. Зачудило га је то што је неопходно користити очи зарад утврђивања места на ком се налазе шаке. Почео је да размахује руке, ударајући рукавицама покривеним шакама о бокове. Чинио је то пет минута, и срце му је испумпало довољно крви на површину тела да би престао да се тресе, али се осећај није

враћао у шаке. Имао је утисак да су висиле са руку попут тегова, али када је утисак покушао да пренесе ниже није успео. Јавио му се некакав прост, прожимајући страх од смрти. Тај страх је брзо пробудио осећај жалости, јер је схватио да више нису у питању промрзLINE на прстима, нити губитак шака и стопала, већ да је стигао до питања живота и смрти, а изгледи нису били на његовој страни. Због тога се успаничио и почео да трчи дуж корита потока, пратећи стару, избледелу стазу. Пас му се придружио и пратио га. Трчао је слепо, без циља, у страху са каквим се никада у животу није сусрео. Полако, док се вукао и пробијао кроз снег, почео је поново да види ствари - обале потока, старе бране од нагомиланог дрвета, јасике опалог лишћа и небо. Од трчања се осећао боље. Није више дрхтао. Можда ће се од трчања његова стопала одледити, а и на послетку, ако настави да трчи довољно дуго, стићи ће у логор код момака. Засигурно ће изгубити неке прсте и неке делове лица, али ће се момци постарати за њега и спасти све остало када стигне.

С друге стране је стајала мисао да никада неће стићи до логора и момака, да га превише миља дели од њих, да га је мраз већ превише начео и да ће убрзо бити мртав. Ту мисао је држао у залеђу и одбијао је да разматра. Каткад би се она сама пробила у први план, захтевајући пажњу, но он би је гурнуо натраг и трудио се да мисли о другим стварима. Запањило га је то што је уопште могао да трчи са стопалима која није осећао када би ударила о земљу и поднела терет његовог тела. Чинило му се као да лебди над тлом без икаквог додира са њим. Једном је негде видео крилатог Меркура и питао се да ли се и он тако осећа док лети над земљом.

Његова замисao да трчи до логора и момака је имала само једну ману - недостајало му је снаге. Неколико пута се спотакнуо, а онда је напокон и пао. Када је покушао да устане, није успео. Схватио је да мора да седне и одмори, а следећег пута ће напосто шетати и тако наставити даље. Након што је сео и дошао до даха, приметио је да се осећа топло и сасвим пријатно. Није више дрхтао, а као да му се некакав жар примакао грудима и трупy. Ипак, када је додирнуо нос и образе није осетио ништа. Трчање их неће одледити. Неће одледити ни стопала ни шаке. Тада му је синyло да се удео промрзлина у његовом телу сасвим сигурно увећава. Покушао је да сузбије ту мисао, да је заборави, да мисли о нечем другом. Био је свестан панике коју би она могла узроковати, а бојао се панике. Но, мисао се наметала, била је упорна, све док није створила слику његовог тела потпуно смрзнутог. То је било превише за њега и почео је поново унезверено да трчи дуж стазе. У једном тренутку је успорио и прешао у ход, но помисао на ширење промрзлина учинила је да поново потрчи.

Све то време, пас га је пратио у стопу. Када је човек пао по други пут, сео је пред њим, знатижељно га посматрајући, са репом повијеним преко предњих шапа. Топлина и сигурност животиње разбеснела је човека и он ју је псовао док није покуњено опружила уши. Овог пута, дрхтавица се брже вратила. Губио је битку са мразом који се шуњао у његово тело са свих страна. Помисао на то га је нагонила да иде даље, но није трчао више од тридесет метара пре него што се затетурао и пао наглавце. Био је то његов последњи напад панике. Кад је повратио дах и разум, у глави му се јавила мисао о достојанственој смрти. Но та идеја у њему није настала баш тако. Његово виђење било је да је правио

себе будалом, трчећи уоколо попут обезглављеног петла. Тако је он то видео. Ионако ће се смрзнути, па може то да прихвати и на пристојан начин. Са тим новопронађеним миром су стигли и први знаци поспаности. Добра замисао, помислио је, кроз сан доћи до смрти. Било би то попут примања анестезије. Смрзавање и није било толико лоше колико су људи мислили. Постојали су далеко страшнији видови смрти.

Замислио је момке како проналазе његово тело наредног дана. Одједном је угледао и себе међу њима, у потрази са самим собом. И даље са њима, зашао је иза кривине на стази и пронашао се како лежи у снегу. Више није припадао себи, јер је већ тад био изван себе, стојећи међу момцима и гледајући сопствено тело у снегу. Заиста је било хладно, била је његова помисао. Када се врати у САД моћи ће да каже људима шта је права зима.

Та сцена је полако ишчезла, уступајући место слици старца из Салфур Крика. Видео га је сасвим јасно, згрејаног и безбрижног како пуши лулу. „Био си у праву стара лисице. Био си у праву“, промрмљао је старцу. Затим се препустио нечем што му се чинило као најлепши и најлагоднији сан којим је икад уснуо.

Пас је седео покрај њега и чекао. Кратак дан се примакao крају, у дугом и спором сумраку. Није било назнака да ће ватра бити запаљена, а и пас никад у свом животу није видео човека да тако лежи у снегу непокушавајући да је запали. Како је сумрак одмицао, чежња за ватром га је обузела, и уз нежно цвиљење и видно мицање предњих шапа, полако се уздигао, а затим опружио уши очекујући

грдњу. Но, човек је био потпуно тих. Пас је затим почео гласније да цвили, а још касније се пришуњао човеку и осетио задах смрти, од којег се најежио и устукнуо. Још је неко време био ту, завијајући ка звездама које су скакале и играле, сијајући сјајно на хладном небу. Затим се окренуо и пошао стазом ка логору који је познавао, где су били други који би обезбедили храну и ватру.

Отац и син

Гунар Гунарсон, 1914.

Њих двојица су живели на ободу села. Обојица су се звали Сњолвир. Да би их разликовали, људи су их називали Великим и Малим Сњолвирем. Њих двојица су међутим један другог ословљавали напросто са - Сњолвир. Та навика је већ дуго била присутна и може бити да су се, када су већ носили исто име, осећали још блискијим користећи га тако без разлике. Великом Сњолвиру је било нешто преко педесет, док је мали тек недавно напунио дванаест. Били су веома блиски и сваки се осећао изгубљено без оног другог. Тако је било још од кад је Мали Сњолвир памтио. Сећање његовог оца је сезало даље у прошлост. Сећао се да је тринаест година пре тога живео на имању на неколико сати лаганог јахања од села, да је имао добру жену и троје здраве и јаке деце. Затим се његова срећа обрнула и једна за другом, задесиле су га бројне недаће. Овце и краве су му угинуле од полести, а потом су му деца оболела од великог кашља. Сво троје је умрло у тако малом размаку да је могао све да их положи у исти гроб. Да би отплатио дугове, Сњолвир је морао да распрода имање. Затим је купио комад земље на једном шпицу на самом ободу села и на њему подигао колибу са две собице и сушару за сушење рибе. Када је све то завршио, остало му је таман толико новца да купи мали чамац. То је била сва његова имовина. Сњолвир и његова жена су тамо живели бедно и жалосно. Обоје су навикли на тежак рад, но никад пре се нису сусрели са оскудицом, и нису морали да брину о сутрашњици. Готово сваког дана, храна у тањиру захтевала је отискивање на пучину, а и нису сваке вечери одлазили на починак пуних стомака. Ретко би нешто претекло за одећу и ужитак.

Сњолвирева жена је током лета радила код трговца у сушари рибе, но на дане погодне за сушење нису могли да

рачунају, а и зарада није била нека. Поживела је тек толико да малог Сњолвира донесет на свет, а њена последња жеља се тицала његовог имена. Од тада су отац и син сами живели у колиби.

Мали Сњолвир је имао бледо сећање на то време очајне патње. Није било никог ко би о њему бринуо док је био исувише мали да би се са оцем отиснуо на пучину, те је Велики Сњолвир био принуђен да га везује за кревет како би га држао на сигурном док је одсутан. Велики Сњолвир није могао стално да буде код куће. Морао је да нађе нешто да стави у тањир.

Дечак се живље сећао срећнијих времена - летњих дана на мору на ком су треперели одбљесци сунца. Сећао се како је седео на крми чамца и посматрао оца како извлачи сребрне рибице. Но, чак су и та времена била прошарана горчином, јер је било дана када би се облаци натупшили, те би Велики Сњолвир на море полазио сам. Временом је пак мали Сњолвир довољно порастао да иде са оцем без обзира на временске прилике. Од тада су срећно делили готово сваки дан и сваку ноћ. Један без другог нису могли дуже од минута. Ако би се који мрднуо у сну, други би већ следећег трена био будан, а ако један не би могао да заспи, ни други не би ока склопио. Човек би помислио да су били толико посвећени један другом јер су имали о много чему да разговарају, али то није био случај. Толико су се добро познавали, и поверење међу њима је било тако велико да су речи биле сувишне. Прошли би дани а да нису разменили више од неколико реченица. Били су једнако срећни да заједно ћуте. Поглед је био довољан да један другог разумеју. Међу малобројним реченицама које

су размењивали, била је пак једна која се изнова и изнова понављала у обраћањима Великог Сњолвира: „Суштина је свима отплатити дугове, ником не бити дужан, и сачувати веру.“ Заправо, отац и син су радије живели на ивици глади него што би купили било шта за шта нису одмах могли да плате у целости. Крпили су и крпили стару одећу, не би ли покрили своју голотињу неоптерећену дугом. Већина њихових суседа је до неке мере била задужена. Неки су отплаћивали дуг трговцу с времена на време, али никад у целости. Но, колико је Малом Сњолвиру било познато, његов отац и он никада ником нису дуговали ни паре. Пре његовог времена, његов отац је био на трговачевом списку, попут свих осталих, али је о томе ретко говорио, и Мали Сњолвир о томе није знао ништа.

За њих двојицу је било нужно да знају да имају довољно залиха до краја зиме, током које бројни дани олује и немирног мора онемогућавају риболов. Риба која је требало да потраје до краја зиме, била би или осушена или усољена. Све што би им се учинило као вишак би продали, како би имали нешто готовог новца пре доласка зиме. Ретко кад би нешто претекло, а каткад би сандук с рибом остао празан и пре него што би зима прошла. Све што је било јестиво нестало би пре доласка дуго ишчекиваног пролећа. Отац и син су врло добро знали шта значи бити гладан. Кад год би време дозволило, испловили би, али би се често враћали натраг без улова, или са тек једном мршавом рибом на дну чамца. То није утицало на њихово становиште. Никада се нису задуживали. Носили су своје бреме беде, ма колико тешко било, са једнаким расположењем као и у ретким тренуцима када би им се срећа осмехнула. У овоме као и у свему другом су били сложни. За њих је довољна утеха

лежала у нади да ће им, ако данас и не поједу ништа, Бог послати оброк сутра, или прекосутра. Наступајуће пролеће би их затекло бледе и упалих образа, изнурене ружним сновима, те би ноћима лежали будни један крај другог.

Једног таквог пролећа, које је додуше било хладније и са више олуја него обично, готово без иједног дана пристојног времена, зла срећа је поново посетила дом Великог Сњолвира. Једног јутра, лавина се обрушила на колибу на Шпицу, затрпавши и оца и сина. Неким чудом, Мали Сњолвир је успео да се извуче на површину. Чим је схватио да не може сам да отрпа оца, отрчао је у село и пробудио људе. Помоћ је стигла прекасно. Човек се већ угушио док су рашчистили снег до њега. Привремено, тело су положили на раван камен у заклону плитке пећине у подножју литице, да би касније допремили санке и одвукли га у село. Мали Сњолвир је дуго стајао покрај Великог и миловао му косу, мрмљајући нешто што нико није разумео, али није пустио ни једну сузу, нити је показивао знаке жалости. Људи са лопатама за снег су закључили да је он један чудан момак, кад није заплакао због очеве смрти, и готово да су га презрели због тога. „Чврст момак“, рекли су, али не са дивљењем. Можда су због тога престали да даље обрађају пажњу на њега.

Када су се спасиоци и људи који су се ту нашли из пуке знатижеље разишли и пошли по санке и на доручак, Мали Сњолвир је остао сам на Шпицу. Лавина је померила колибу, оставивши је сву извијену и изломљену. Стубови без даски су штрчали из снега, а на неким местима су провиривали и алат и покућство. Када је покушао да их извади, као да су били залепљени за снег. Прошетао се до обале, с намером да

види шта је остало од чамца. Када је видео како се таласи поигравају са парчићима корита између гомила снега у плићак, јаче се намрштио, али ништа није изустео.

Овог пута није дуго остао на обали. Када се вратио у пећину, сео је уморно на камен покрај оца. „Лоши изгледи“, помислио је. Да чамац није био смрвљен, могао би да га прода, али овако је негде другде морао да нађе довољно новца за сахрану. Сњолвир је увек говорио да је нужно имати довољно новца за споствену сахрану, јер нема веће и теже поправљиве срамоте од покопа о трошку парохије. Срећом, његови изгледи нису били тако лоши, говорио је. Обојица су могли мирно да умру када куцне час, јер су имали колибу, чамац, алат и остале предмете, па и саму земљу, а то све је сигурно било довољно да покрије трошкове ковчега, свештеника и шолице кафе за сваког ко би прешао толики пут да дође на сахрану. Но сада, супротно од уобичајеног, показало се да његов отац није увек био у праву. Умро је и све друго је нестало са њим. Све осим земље на Шпицу. Али како је могао да је прода без колибе? Највероватније ће и он сам умрети од глади. Зар не би било најлакше да отрчи до обале и баци се у море? Али онда ће парохија морати обојицу да их сахрани. Преостала су само његова плећа да носе терет. Ако би обојица лежали у срамном гробу, то би била његова кривица. Није имао срца да то допусти.

Малог Сњолвира је од свих тих мисли заболела глава. Осетио је жељу да одустане и пусти све низ воду. Но како би човек могао да одустане када нема где да живи? Било би хладно ноћити на отвореном. Дечак је то схватио, а онда је почео да довлачи стубове, греде и остале делове рушевине

пред пећину. Наслонио је најдуже комаде грађе под нагибом на улаз, јер је жарко желео да смести оца међу четири зида. Покрио их је парчадима једра, и попунио рупе свим што је послужило. Најзад, за крај је набацао лопатом снег преко свега. Убрзо је у пећини било пријатније него напољу, но најважније је било држати Сњолвира поред себе током његових последњих дана над земљом, а тих дана је могло бити и више од недеље. Није било лако направити ковчег и ископати смрзнуту земљу. Засигурно ће ковчег бити врло бедан ако буде морао сам да га прави.

Када је Мали Сњолвир завршио склониште, увукао се унутра и сео опружених ногу покрај оца. До тад је био већ сасвим изморен. Само што није заспао када се сетио да још није смислио како ће да плати сахрану. Та мисао га је истог трена разбудила. Проблем је морао бити решен без даљег одлагања. Одједном му се јавио трачак наде. То и није било тако немогуће, на крају крајева. Могао би да скрпи за сахрану укључивши и себе у понуду, по било коју цену за почетак. Поспаност га је напустила, искочио је из пећине и пошао ка селу.

Ишао је право низ улицу у правцу продавнице, не окрећући се ни лево ни десно, и не обраћајући пажњу на непријатељске погледе сељака. „Проклети дечак! Није чак ни заплакао када му је отац умро“, биле су речи тих угледних, великодушних људи. Када је Мали Сњолвир стигао до трговчеве куће, ушао је право у радњу и упитао да ли би могао да разговара са газдом. Продавац је стајао и бленуо, пре но што се најзад окренуо ка вратима канцеларије и покуцао. За трен, врата је напола отворио сам трговац, који се након што је спазио Малог Сњолвира и чуо да жели да разговара

са њим, окренуо ка њему, одмерио га од главе до пете, а зазим позвао унутра. Мали Сњолвир је спустио капу на касу и није чекао да двапут буде позван.

„Па младићу?“ , рече трговац.

Дечак је готово премро од страха, али се ипак сабрао и бојажљиво упитао трговца да ли зна да су услови за пристајање на Шпицу посебно добри.

„Много је горе у Вашем пристаништу него тамо код нас.“

Трговац није могао да се не осмехне на дечаков дух и озбиљност. Признао је да је чуо да се о томе говори. Затим се Мали Сњолвир усредредио на суштину приче. Ако би током лета уступио трговцу пристан на Шпицу, како би његове посаде са Фарских острва ту истоварале улов, колико би он био спреман да за то плати? Но само за то лето!

„Зар не би било једноставније да напросто купим од тебе Шпиц?“ , упитао је трговац, трудећи се да прикрије своје интересовање.

Мали Сњолвир је изричито одбио ову понуду. То није било оно што је желео.

„Онда остајем без дома. Мислим, ако продам Шпиц.“

Трговац је покушао да му објасни да тамо свакако не може да живи, сам, без крова над главом, на отвореном.

„Неће ти то допустити синко.“

Дечак је тврдоглаво одбијао да прихвати изјаву да ће бити на отвореном. Већ је направио склониште у ком може да се ушушка.

„А чим дође пролеће, саградићу нову колибу. Не мора бити велика, а тамо има много дрвета од старе. Но, као што претпостављам већ знате, остао сам без Сњолвира и чамца. Мислим да ћу тешко моћи поново да га саставим. Пошто више немам чамац, мислио сам да издам пристан, ако бих од тога имао некакве користи. Фарерци ће ми сигурно дати нешто да ставим у тањир, у замену за помоћ око истовара и испловљавања. Одатле могу да веслају у скоро свим правцима, без претеривања. Прошлог лета су много пута морали да остану код куће, док смо Сњолвир и ја с лакоћом испловљавали. *Пристан у дубокој води и пристан у плићак*у су два различита света, то је Сњолвир често говорио.“

Трговац је упитао свог госта колико је намерио да наплати коришћење за наредно лето.

„Још увек не знам колико ће ме стајати сахрана“, одговорило је сироче забринутим гласом. „У сваком случају, морам имати довољно

за Сњолвиреву сахрану. Тиме ћу бити задовољан.“

„Нека тако буде“, био је одговор трговца, а још је и додао да ће се он побринути за ковчег и све што следи, и да дечак више не мора о томе да размишља.

Без размишљања, отворио је врата свом малом госту, но он је остао да стоји унутра, као да то није приметио, а на његовом лицу се јасно видело да још није завршио оно због чега је дошао. Румено лице, исувише озбиљно за његове године, и даље је одавало нервозан изглед.

„Када очекујете брод са робом?“

Трговац је одговорио да је мало вероватно да ће доћи сутра, али можда хоће прекосутра. Занимало га је зашто је то питао. Њих двојица, отац и син, се обично нису распитивали о намирницама пре но што би донели новац да их плате.

Мали Сњолвир није скидао поглед са трговчевог лица. Речи су му застајале у грлу, али је најзад успео да постави питање:

„У том случају, биће вам потребан дечак као помоћ у радњи?“

Трговац то није порекао.

„Ипак, биће потребно више него да сам себе препоручи да бих изабрао њега а не неког другог“, додао је уз осмех.

Изгледало је као да је Мали Сњолвир био спреман за овакав одговор. Иако се његова посета ближила крају, замолио је трговца да изађе с њим из радње и скрене иза угла. Дечак је ишао напред и одвео га до шљунковите обале. Застао је пред каменом који је ту лежао, прихватио га, подигао без видног напора, а онда бацио далеко од себе. Затим се окренуо ка трговцу.

„Овај камен називамо *слабићем*. Дечак који је код Вас радио прошлог лета није могао да га подикне ни толико колико би било потребно да море окваси шљунак под њим, а камо ли више од тога.“

„Добро, пошто си јачи него што је он био, можда је могуће извући неку корсит од тебе, али то још не значи да си примљен“, одговорио је трговац блажим тоном.

„Да ли ћу добијати храну док сам код Вас? И исту плату као што је он добијао?“, наставио је дечак који је припадао оној врсти људи која увек жели да за на чему је.

„Наравно“, одговорио је трговац, који зачудо није желео да се ценка и искористи ситуацију.

„То је добро. Онда нећу пасти на терет парохије“, рече Мали Сњолвир коме је лакнуло. „*Човек који може сам да обезбеди да стави нешто у тањир, и сам себе да обуче, није бедник.* Сњолвир је то често говорио“, наставио је дечак, исправивши се поносно, пружајући руку трговцу, баш као што је то чинио његов отац. „Довиђења“, рече, „онда ћу доћи не сутра, већ прекосутра.“

Трговац му је рекао да пође са њим на кратко. Стигавши до кухињских врата, увео је Малог Сњолвира унутра, а потом је упитао куварицу да ли има нешто што би могла да да детету да једе, по могућству нешто топло.

Мали Сњолвир је одбијао да узме храну.

„Зар ниси гладан“, зачуђено је упитао трговац.

Дечак није могао то да оповргне. Чак је тешко могао да изговори шта је наумио, притиснут глађу која се само увећавала пријатним мирисима хране. Но, одолео је искушењима.

„Ја нисам просјак“, рекао је.

Трговац је био љут на себе када је схватио како је несмотрено отпочео разговор. Пришао је дечаку, потапшао га по рамену, а затим га је климнувши главом куварици спровео у трпезарију.

„Зар никада ниси видео да твој отац госте понуди чашицом жестине или шољицом кафе?“, упитао га је, трудећи се да речима наметне прекоран тон.

Мали Сњолвир је био принуђен да призна да је његов отац каткад указивао људима гостопримство.

„Ето видиш. То су само основна правила лепог понашања - понудити некоме гостопримство, али и прихватити га. Одбити добронамеран позив без икаквог разлога могло би означити крај пријатељства. Ти си мој гост, па је сасвим природно да те понудим нечим за јело. Шта више, склопили смо важан договор који се тиче посла. Ако одбијаш уобичајено гостопримство, како да очекујем да ће наша даља сарадња бити успешна?“

Дечак је уздахнуо. Наравно, мора бити да је трговац у праву, али био је у журби. Сњолвир је био сам на Шпицу. Очима је шарао по соби, а онда је рекао, веома озбиљан:

„Суштина је свима отплатити дугове, ником не бити дужан, и сачувати веру.“

„Нема веће истине од тога“, сложио се трговац, извлачећи марамицу из џепа. „Ивер не пада далеко од кладе“, промрмљао је стављајући руку на Сњолвирево раме.

Дечака је зачудило то што је видео одраслог човека у сузама.

„Сњолвир никада није плакао“, рекао је, „Ни ја нисам плакао од када сам био мали. Замало сам заплакао када сам схватио да је Сњолвир мртав, али сам се плашио да му се то не би свидело па сам се суздржао.

Тренутак касније, Мали Сњолвир је био сав у сузама. Каткад је утеха ослонити главу на раме пријатеља.